

Ольга Панагушина, викладач
кафедри менеджменту освіти
Південноукраїнського регіонального інституту
післядипломної освіти педагогічних кадрів
м. Херсон

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Стаття присвячена розгляду актуальних соціально-педагогічних проблем соціалізації молодого покоління. Автор, аналізуючи труднощі цілеспрямованої соціалізації підлітків, пов'язує їх з недостатнім рівнем психолого-педагогічних знань педагогів у сфері соціалізації дітей підліткового віку, пропонує педагогічним працівникам низку корисних у соціально-педагогічній діяльності орієнтирів для використання у практичній роботі.

Постановка проблеми. Останнім часом у вітчизняній соціальній педагогіці спостерігається зростання інтересу до проблем соціалізації особистості. Радикальні перетворення, які відбуваються сьогодні в нашій країні, вимагають формування у молодого покоління рис соціального характеру. Це передусім стосується специфічної соціально-вікової групи – підлітків.

У підлітковому віці закладаються основи майбутнього особистості, її здатність до адекватної оцінки суспільних процесів, уміння застосовувати набутий досвід, щоб реалізувати свої прагнення до самовизначення, самотворення, самоутвердження.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми соціалізації молодого покоління завжди привертали увагу науковців, їх досліджували зарубіжні і вітчизняні вчені Н.Кузін, М.Малютін, В.Лисовський, Д.Ольшанський, Т.Щепанська, І. Зверева, А.Капська, А.Мудрик, Н.Лавриченко, М.Лукашевич, С.Савченко, С.Харченко та інші.

Однак швидкі зміни, що відбуваються в суспільстві, спричиняють започаткування нових соціально-педагогічних підходів до процесу соціалізації з урахуванням усіх факторів сучасного оточуючого середовища.

Мета статті. Висвітлити актуальні соціально-педагогічні проблеми соціалізації дітей підліткового віку та показати роль педагога і його вплив на процес соціалізації молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що у дитинстві закладається фундамент наступних етапів соціалізації людини. Це найбільш незахищений період, тому у ньому визначальну роль відіграють агенти соціалізації – конкретні люди, які відповідають за навчання, засвоєння культурних норм та соціальних ролей, інститутів

соціалізації. У науковому доробку щодо розвитку наук про людину існує низка поглядів на процес соціалізації, що можна звести до переліку таких ідей:

- нерозривний зв'язок з освітою та вихованням;
- зв'язок соціалізації з адаптивними процесами;
- соціалізаційні процеси є передумовою інтеграції особистості в соціум;
- соціальні контакти є однією із змістовних сторін соціалізації;
- соціальна організації та розвиток мови – важлива складова успішної соціалізації.

Об'єктом і суб'єктом соціалізації є людина. Соціалізація передбачає формування не тільки економічної і соціальної самостійності, а й цілісне формування особистості. Індивід – це початковий етап цього процесу, а зріла особистість – завершальний.

Як відомо, поняття “особистість” широко використовується у філософії, соціології, психології, педагогіці, інших науках.

У філософії особистість розуміють як стійку систему соціально значущих рис, що характеризують індивіда як члена того чи іншого суспільства або спільноти. Інакше кажучи, як соціальний та психологічний образ людини. Таке визначення відповідає масштабам і спрямованості проблем філософського дослідження особистості, найважливішими з яких є біологічні та соціальні детермінанти, ступені свободи особистості стосовно природи, суспільства і самої себе. Філософське визначення особистості містить у своїй структурі як соціологічне розуміння особистості (соціальний образ людини), так і психологічне її розуміння (психологічний образ).

У психології, де існує багато розуміння поняття “особистість”, найбільш усталеним є визначення особистості як деякої неповторної єдності,

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

цілісності, найвищої інтегруючої інстанції, що керує психічними процесами індивіда і надає його поведінці послідовності й стійкості.

У педагогіці особистість розглядається як соціальний індивід, що поєднує у собі риси загальнолюдського, суспільно-значущого та індивідуально-неповторного. Це поняття виражає належність людини до певного суспільства, певної історичної епохи, культури, традицій, звичаїв. Особистість характеризується такими основними ознаками: розумністю, відповідальністю, свободою, особистою гідністю, індивідуальністю. Особистість як суб'єкт соціальних відносин і свідомої діяльності визначається неповторними фізичними якостями, психічними процесами, рисами характеру, темпераментом, здібностями, потребами, інтересами, що відображаються через її пізнавальну діяльність, навчання, працю, творчість, поведінку, вибудовування взаємин з іншими особистостями [1; 2].

У соціології поняття “особистість” – “різноманітне”. Особистість розглядається як суб'єкт діяльності і характеризується надприродною соціальною властивістю людини, інтегрованою соціальним рисом, ознакою, які інтегруються в процесі суспільної взаємодії.

Соціологічний підхід до дослідження особистості спирається на відправну точку – її соціальне оточення, соціальну систему, до якої вона входить, і соціальні ролі, які вона виконує в цій системі, а не на індивідуальні особливості людини. У межах загального соціологічного підходу об'єднано низку концептуальних підходів до розуміння особистості як специфічного утворення, що виводиться з тих чи інших соціальних факторів, які виокремлюються як головні.

За визначенням С.Рубінштейна, здатність особистості обдумувати свої вчинки і відповідати за них, здатність управляти своєю поведінкою і діяльністю – є важливими характеристиками рівня психічного розвитку особистості, її успішної соціалізації [12]. Поділяючи думки вченого, зазначаємо, що поняття “особистість” акцентує увагу на соціально значущих рисах людського індивіда. Спочатку і до кінця особистість – це явище соціальної природи, соціального походження. І. Бех під “особистістю” розуміє “людину, як автора вільної дії, ... спрямованої на майбутнє”. Вчений також зазначає, що “особистість у зарубіжній персонології розглядається як першооснова, як певна первісна цілісність (“ядро”, “сутність” людини, її справжня природа”), яка проявляється у вчинках і поведінці” [1].

За тлумаченням Л.Кондрашової, “особистість”

– це соціальна характеристика, ті якості, які формуються під впливом спілкування і відносин між людьми, навколишнього середовища [7]. Схожу думку висловили дослідники О.Ганюков і Т.Бондар, стверджуючи, що особистість формується лише за можливості на певному етапі свого розвитку здійснювати індивідуальний відбір культурних цінностей та, засвоюючи їх, перетворювати в особистісні характеристики [4, 134 – 145].

Розв'язання проблеми майбутньої придатності особистості до виконання різноманітних соціальних ролей, усвідомлення та прийняття себе як неповторної й разом з тим соціально адекватної індивідуальності з наявністю цінностей, відповідно до яких здійснюється взаємодія з іншими людьми, на думку Н.Лавриченко – це завдання функціональної соціально-педагогічної системи, і виконується воно у процесі формування особистості [10, 194].

З огляду на зазначене, особистість як член соціуму належить до соціального простору, який наповнений упорядкованою взаємодією соціальних зв'язків, і є простором власного життя, де індивідуальне неповторне переплітається із соціально-типовим. Простір власного життя особистості представлений внутрішнім світом, який містить простори потреб, бажань, можливостей, заборон, диспозицій, ціннісних орієнтацій, очікувань, статусів тощо. Найближчим для людини є актуальний життєвий простір, у якому здійснюються її конкретні дії.

З функціональної соціально-педагогічної точки зору формування особистості є, по суті, розв'язанням проблеми її майбутньої придатності до виконання різноманітних соціальних ролей. Кожний життєвий етап складає своєрідну епоху у становленні особистості, в ньому вміщуються і результат, і ціль, і перспектива у її розвитку [6; 10].

Подібні погляди викладено в працях М.П. Лукашевича, який вважає, що формування особистості нерозривно пов'язане з навколишнім середовищем. Йому належить думка, що вивчення взаємодії людини із середовищем є відправним пунктом, з якого потрібно починати дослідження проблем поведінки та виховання особистості [11, 55]. Таким чином, соціалізація, поширюючись на всі рівні особистості й всі її компоненти, що підпадають під вплив культури, трудової діяльності, соціальних інститутів та інших соціальних механізмів соціалізації.

Такий механізм соціалізації найбільш важливий і актуальний саме для підростаючого покоління, адже він забезпечує йому соціальну адаптацію та інтеграцію в соціум. Неповторність особистості

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

підлітка, різноманітність індивідуальностей – необхідна умова для розвитку суспільства, це його національне багатство і найвища соціальна цінність.

Входження індивіда в соціальне середовище, опанування ним вміннями і навиками практичної і теоретичної діяльності, перетворення реально існуючих стосунків в якості особистісні – це важливі складові багатогранного процесу засвоєння людиною досвіду суспільного життя і суспільних відносин. Соціалізація належить до тих процесів, за допомогою яких люди вчаться жити спільно і ефективно взаємодіяти один з одним. Вона передбачає активну участь самого підлітка в освоєнні культури людських стосунків, у формуванні певних соціальних норм, ролей і функцій, надбань вмінь і навиків, необхідних для їх успішної реалізації.

Отже, під соціалізацією розуміємо не лише процес входження (включення) індивіда у соціум, що породжує зміни в соціальній структурі і в структурі особистості, а й активізацію підлітка до здатності взаємодіяти із середовищем не тільки через засвоєння його вимог (адаптацію), а й через вміння змінювати це середовище, впливати на нього, визначати “свій життєвий простір і світ”.

Західні соціологи, досліджуючи процеси соціалізації людини в різні вікові періоди, показують, що ціннісні норми, які вже засвоєні у підлітковому віці, практично не змінюються при переході індивіда з однієї до іншої вікової групи. При цьому маємо зазначити, що у взаємодії із середовищем підліток відстає від його розвитку і змін, що утворює суперечність і суттєво впливає на виховання і перевиховання особистості.

Наведене доводить, що фундаментальні мотиваційні установки особистості підлітка формуються у процесі соціалізації. Суть становлення його особистості полягає в індивідуальному способі реалізації соціального типу, що значною мірою залежить від активності, відповідальної самостійності, багатогранності форм включення у суспільні відносини. Таким чином, процес соціалізації підлітків не зводиться до імітації соціальних ролей, а передбачає процес активного відтворення системи соціальних зв'язків індивідів за рахунок їхньої активної діяльності, активного включення в середовище.

Особливість зовнішнього, внутрішнього, фізичного, домашнього, природного, що є складовими мінливого, динамічного соціального середовища, в якому розвивається дитина підліткового віку, характеризується активністю впливу цього середовища на процес її соціалізації.

На жаль, сьогодні домінуючим фактором

оточуючого середовища, який має найбільший вплив на формування світогляду підлітків, є вулиця – 44 %, меншою мірою сім'я – 32 %, школа – 13 %, держава – 7 %, релігія – 4 % [9, 9]. Домінування фактора “вулиця”, де стихійно формуються неформальні стосунки, несе серйозну небезпеку, тому що підлітки схильні до наслідування дій дорослих, з якими вони контактують “на вулиці”. Досить часто “вуличні дорослі” є асоціальними, або навіть антисоціальними типами.

У соціальному сенсі підліток до 8 – 9 класу перебуває у мотиваційному вакуумі, коли старі мотиви молодшого школяра зруйновані, а нові, засновані на професійному інтересі, ще тільки починають формуватися. Тому соціальний досвід засвоюється в основному у навчальній діяльності, яка здійснюється протягом значного часу і продовжує носити індивідуальний характер, що не узгоджується з потребою, яка підсилилась у спілкуванні і взаємодії з ровесниками.

Психологічна готовність підлітків до дій часто стикається з невизначеністю цілей, недостатністю життєвого досвіду, непослідовністю, невмінням спрямовувати енергію у потрібне русло. У процесі набуття підлітками соціальних якостей починають виявлятися їхня самодіяльність та ініціатива, які характеризуються в цей період життя розкиданістю інтересів і потреб [3]. Така неузгодженість потреб і можливостей викликає багато проблем соціально-педагогічного плану, спонукає підлітків до утворення різноманітних неформальних колективів, стає передумовою девіантності.

Багато психологічних проблем у підлітковому віці зумовлені труднощами соціалізації та виховання. Непідготовленість до самостійності й відповідальності утворює, як уже зазначалось, не тільки певний мотиваційний вакуум, а й вакуум цінностей, уподобань, устремлень, створюючи для підлітка реальний ризик потрапити під асоціальний чи навіть антисоціальний вплив різноманітних молодіжних організацій, груп, угруповань [9, 4 – 9].

Підлітковий вік вчені розглядають як період індивідуалізації, коли хлопці й дівчата бажають виділити себе серед інших, критично ставляться до суспільних норм поведінки, більше схильні до антисоціальних проявів переживають період самовизначення у поняттях “світ” і “я”. Самоствердження для них є проміжною соціалізацією, тому що все ще не стійке у світогляді, характері, вчинках. У цей період вони особливо гостро відчувають будь-яку напругу чи фальш у стосунках з батьками, родичами, вчителями, як наслідок, шукають спілкування поза

АКТУАЛЬНІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

звичним колом – сім'ї, школи. Виходячи “на вулицю”, підліток хоче бути “своїм” у компанії ровесників або старших молодих людей, адже йому притаманне особливо гостре почуття “ми”. На тлі небезпеки, що чатує підлітків під час контактів “на вулиці”, важливими є їхні переваги до думки представників найближчого оточення, до яких вони найбільше прислухаються – сім'я, педагоги, сусіди, однокласники. Отже, до виховання причетне найближче соціальне оточення підлітка, і не тільки сім'я, школа, а й різноманітні соціальні інститути, засоби масової інформації, заклади культури, різноманітні молодіжні і дитячі організації. Їм довіряють 92 % хлопців і дівчат.

Слід зазначити, що серед учнівської молоді високим авторитетом користуються судження та інформація вчителів – 52 %. Це є свідченням того, що педагоги мають потужний вплив на процеси соціалізації підлітків, важливим елементом яких є “виховання”. Пріоритетне завдання виховання полягає у цілеспрямованому і планомірному формуванні гармонійної особистості, засвоєнні молодим поколінням соціального досвіду, духовних надбань, високої культури міжлюдських та міжнаціональних відносин, формуванні світогляду, естетичного смаку. Виховання, що здійснюється сім'єю, навчально-виховними закладами, установами культури, спорту, громадськими організаціями, допомагає підліткам виробити життєві засади, ціннісні орієнтири, ставлення до дійсності, характер і спрямованість діяльності на відміну від стихійного, переважно асоціального виховання “вулиці”.

Робота педагогів, соціальних педагогів і різних соціальних інститутів має враховувати те, що у сучасному підлітковому середовищі часто формуються інфантильність, соціальна несвідомість, інертність, байдужість до колективних справ, громадського життя. У процесі свого становлення підростаюче покоління вступає у конфлікт із соціальною системою на всіх її рівнях. Це породжує підліткові відхилення від норм поведінки (девіантність) – проблема, яку необхідно розв'язувати у тісній взаємодії сімейного і професійного виховання через систему різноманітних соціальних інститутів (школа, заклади позашкільної освіти, культури, різноманітні секції, гуртки, молодіжні і дитячі організації та інші), випрацьовуючи культуру взаємовідносин з підлітками, що спиратиметься на тісну взаємодію з ними [2; 5; 6; 10].

Маємо зазначити, що соціалізація підлітка, формування його особистості у процесі соціально-педагогічної роботи значною мірою гальмується

тим, що педагоги і соціальні педагоги не на достатньому рівні володіють психолого-педагогічними знаннями у галузі соціалізації особистості, зокрема підлітків, а тому не можуть ефективно вибудувати свою практичну роботу. Складності цілеспрямованої соціалізації дітей підліткового віку у навчальному закладі, на нашу думку, полягають у тому, що педагоги:

- недостатньо знають підліткову та вікову психологію, особливості статево-рольової взаємодії;

- не орієнтуються в особливостях соціального середовища та його динаміці, щоб ефективно спрямовувати і коригувати діяльність своїх вихованців;

- морально невірні і недосконалі, що створює хибні уявлення про моральні цінності, естетичні уподобання, духовність;

- не розглядають підлітка як непристосовану і невірноважену з оточуючим середовищем особистість;

- не відмовляються від авторитарного принципу виховання (вимагають безумовної слухняності, підпорядкованості і навіть підкорення);

- у ставленні вчителів до учнів, їхніх діяч простежуються деструктивні конфліктні тенденції;

- оцінюють підлітків з позиції власного еталона людини і типу її поведінки;

- неглибоко цікавляться потребами, запитами, інтересами, захопленнями, заняттями підлітків, їхнім змістовним наповненням позашкільного життя, що обмежує можливості позитивного впливу на внутрішній світ підлітків, їхні погляди, переконання, моральні, естетичні уподобання;

- не налагоджують тісні контакти з сім'ями, державними структурами, що опікуються питаннями молоді і дітей, громадськими організаціями, культурно-дозвіллевими закладами.

Для організації ефективної соціально-педагогічної діяльності сучасного педагога пропонуємо використовувати набір регламентуючих орієнтирів, розроблених на основі сформульованих О.Кононко постулатів. На нашу думку, вони є важливими у процесі педагогічного вдосконалення (тал. 1) [8].

Використання у педагогічній практиці зазначених орієнтирів, може бути ефективним тільки при умові всебічного вивчення педагогами особистості підлітка та врахування у роботі з ним особливостей підліткового віку. Педагог має стати для підлітків своєрідним амортизатором, що пом'якшує вплив сучасного стресогенного середовища, знімає напруження, навчає спиратися на власні резервні сили, сприяє засвоєнню

Таблиця 1

Основні орієнтири соціально-педагогічної діяльності

Зміст соціально-педагогічної діяльності		
Навчально-виховної	Організаційно-творчої	З формування навколишнього середовища
Процес виховання орієнтувати на основні галузі життєдіяльності “природу, “культуру”, “людей” та “Я сам”	Застосовувати індивідуальні програми розвитку вихованців	Орієнтуватися в сучасних особливостях дитячо-підлітково-молодіжного середовища
Пристосовуватися до природи підлітків-вихованців, а не навпаки	Полегшувати підліткам-вихованцям непросту внутрішню роботу із самовдосконалення	Знати і враховувати вікову психологію, особливості статево-рольової взаємодії
Виявляти терплячість, спостережливість, толерантність, повагу до вихованців	Власним прикладом запрошувати, надихати підлітків до творчої активності	Сповідувати рухливість підлітків-вихованців, їхнє вільне пересування, обираючи зручне місце, пози
Не проявляти себе тільки як наставника, розпорядника, який приписує, регламентує, контролює й оцінює підлітків-вихованців	Не обирати за підлітків-вихованців вид діяльності, поважати вияви їхньої самодіяльної ініціативи, творчості	Налагоджувати тісні взаємозв'язки з сім'ями, державними і громадськими структурами, культурно-дозвільними закладами, молодіжними організаціями
Створювати сприятливі умови і запрошувати підлітків-вихованців до соціальної активності	Не переривати творчого процесу і не втручатися в нього, а толерантно координувати	Створювати умови для формування "спокійного, розвивального середовища", що допомагає зосередитися, почуватися затишно, зацікавлено, впевнено
Експериментувати, варіювати, розвивати в собі педагогічну рефлексію	Не зловживати схваленням, винагородами, покараннями, опікою	Дбати про гармонійне поєднання інтересів підлітка-вихованця і держави, цілеспрямовану (не насильницьку) соціалізацію особистості
Визнавати власні помилки, намагатися їх виправити, вчити на власному прикладі підлітків-вихованців		

соціального досвіду, що стає передумовою успішної соціалізації.

Висновки. Сутність і форми соціально-педагогічної роботи мають ґрунтуватися на забезпеченні оптимальних умов кожній дитині для загального розвитку, виявлення, удосконалення її нахилів і здібностей, активізації її природного потенціалу, відповідно до ефективної соціалізації. Соціалізація дітей підліткового віку значною мірою залежить від того наскільки змістовним є їхнє дозвілля, а також від обізнаності педагогів зі складними процесами, що відбуваються сьогодні у молодіжно-підлітковому середовищі, від того, наскільки вони розуміють специфіку вікової самодіяльної творчості підростаючого покоління, котра найбільше виражається саме у вільний від навчання час та від уміння і бажання педагогів спрямовувати її у позитивному напрямку.

1. Бех І.Д. *Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід:*

теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання. – К.: Лебідь, 2003. – 280 с.

2. Волкова Н.П. *Педагогіка / Посібник для студентів вищих навчальних закладів.* К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 576 с. (Альма-матер).

3. Вакулєнко О.В. *Особливості соціального розвитку особистості у підлітковому віці // Український соціум.* – К.: ТОВ “Агентство України”, 2004.– № 1 (3). – С. 95 – 99.

4. Ганюков О., Бондар Т. *Дозвілля, культурні запити і потреби української молоді // Молодь України у дзеркалі соціології / Заг. ред. О. Балакіревої і О. Яременка.* – К.: УІСД, 2001. – С.134 – 145.

5. Гільбух Ю.З., Киричук О.В. *Шкільний клас: як пізнати й виховувати його душу.* – Київ: НПЦ Перспектива, 1996. – 208 с.

6. Капська А.Й. *Соціально-педагогічна робота як інструмент соціальної політики // Український соціум: соціологічні дослідження*

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

та моніторинг соціальної політики (соціологія, політика, педагогіка, економіка). — К.: Україна, 2002. — № 1 (4). — С. 89 — 94.

7. Кондрашова Л.В. Развитие, воспитание и формирование личности // Педагогика в вопросах и ответах: Учебн. пособие / Л.В. Кондрашова, А.А. Пермяков, Н.И. Зеленкова, А.Ю. Лаврешина. — Кривой Рог: КГПУ, 2003. — 234 с.

8. Кононко О. Дитина у кризовому соціумі: як її розуміти і виховувати / Упоряд. Л. Шелестова. — К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. — 128 с. (Б-ка “шк.світу”).

9. Корнієнко І., Пачковський Ю. Насильство

в молодіжному середовищі та основні причини, що його породжують / Практична психологія та соціальна робота, — 2002. — № 7. — С. 4 — 9.

10. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські обриси. Монографія. — Київ: ВІРА ІНСАЙТ, 2000. — 444 с.

11. Лукашевич Н.П., Туленков Н.В. Соціологія: Учеб. пособие. — 2-е изд., стереотип. / Под общей ред. Н.В. Туленкова. — К.: МАУП, 2002. — 272 с.

12. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. — М., 1976. — 424 с.

Людмила Левандовська, викладач вищої категорії

Калинівського технологічного технікуму

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Здійснено аналіз та узагальнення досвіду використання активних методів навчання у процесі реформування системи освіти Польщі.

Вступ. Запровадження нових ідей у навчальні заклади повинно супроводжуватися не тільки реформуванням змісту освіти, а й застосуванням нових форм і методів навчання. Світова педагогіка нагромадила багатий досвід організації навчального процесу за різними моделями, а за останні 30 років він збагатився більше, ніж за всю попередню історію педагогіки. Багатоваріантність моделей навчального процесу, а саме: класно-урочна система традиційної школи та інноваційні школи, відкриті школи, “паралельні” школи і компенсуюче навчання, знаходять визнання у всьому світі. Різноманіття моделей пояснюється прагненням створити школи, які б розв’язували поставлені суспільством завдання, знімали суперечності між класичним і реальним, між академізмом і прагматизмом, між масовістю та індивідуальністю, між вимогами до якості освіти і посередніми умовами навчання і т. д.

Пошук ефективних технологій та дидактичних підходів триває і використання у ньому світового досвіду може допомогти створити більш ефективні і динамічні програми.

Україна не може залишатися в стороні від світових тенденцій освітнього простору, бо світ дедалі більше використовує науково-інформаційні технології. Сьогодні розвиток людини, особистості, як ніколи раніше, стає показником, виміром прогресу будь-якої країни, а розвиток

індивідуальності стає головним важелем подальшого поступу країни.

Болонська декларація (1999 р.), яку підписали міністри вищої освіти 33 країн Європи, передбачає створення до 2010 року Європейської зони вищої освіти. Це означає, що вітчизняна освіта повинна відповідати Європейській системі тестів і стандартів.

Постановка завдання. Від 1989 року в Польщі триває реформа школи, розроблена нова концепція, яка базується на поєднанні декількох предметів, так звана інтегрована форма навчання. З 1 січня 1999 школи та навчальні заклади Польщі перейшли на нові програми навчання, методи навчання і оцінювання. Реформа, що проводиться в Польщі, дає більше можливостей вчителю для створення власних програм навчання, які базуються на загальних положеннях. Одним із головних напрямків реформи є підвищення якості навчання за рахунок створення відповідних пропорцій між знаннями, що дає школа, процесом навчання та процесом виховання [2]. Навчальні програми в польських школах орієнтуються на впровадженні активних методів навчання, які дають можливість формувати відповідальність учня у процесі навчання. Активне навчання не тільки стимулює розвиток різноманітних здібностей учня, але й дозволяє краще розуміти і запам’ятовувати зміст матеріалу, вчить